

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Буглай Наталії Михайлівни

«Формування зовнішньополітичної стратегії та реалізація пріоритетних напрямів зовнішньої політики Республіки Польща (1995-2005 рр.)»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.02 – **всесвітня історія**

Вивчення й узагальнення досвіду зовнішньополітичної стратегії та реалізації пріоритетних напрямів зовнішньої політики Республіки Польща має, безперечно, важливе наукове та практичне значення. Тим більше, що у дисертації йде мова про період 1995-2005 рр., коли країна домоглася членства у НАТО та Європейському Союзі. Це дає можливість виявити як загальні закономірності історичного циклу міжнародних відносин, так і специфічні умови здійснення Польщею зовнішньої політики, що позначилося на її сучасному розвитку. Актуальність роботи підсилює і те, що Польська Республіка є однією із найближчих сусідів України, а відповідно, її досвід у впровадженні внутрішньополітичних реформ, та здійсненні зовнішньої політики може бути прикладом для нашої держави. Зрештою, дисертаційна робота Н.М. Буглай є поодинокую серед сучасних тематично споріднених їй праць, в якій надзвичайно ґрунтовно висвітлюється проблема і для її підготовки, як нам видається, автор присвятила багато років наполегливої праці.

Одразу хочу висловити кілька міркувань стосовно самої теми дисертації. Нам видається, що слово «формування» тут є зайвим, бо може скластися враження, що до 1995 р. Польща взагалі не мала ніяких

зовнішньополітичних орієнтирів. Однак, це дуже чітко спростовується у самому тексті дисертаційної роботи.

Передусім варто наголосити, що у дисертації виокремлено чотири знакових проблеми, а саме: концептуальне та інституційно-правове підґрунтя зовнішньої політики Республіки Польща; західний зовнішньополітичний вектор; формування та реалізація Польщею східного напрямку зовнішньої політики; субрегіональний вимір зовнішньої політики Польщі. Імпонує, що при їхньому висвітленні дисертантка використала не вибірковий, а комплексний підхід. Заслугує уваги її спроба показати історію формування зовнішньополітичної стратегії Польщі її націоналістичну та федералістську парадигми. При цьому дисертантка наголошує, що їхнє концептуальне оформлення перебуває у безпосередньому зв'язку «з іменами великих польських патріотів і вождів Р. Дмовського та Ю. Пілсудського» (с.105). Така думка є доволі контраверсійною, і навіть у Польщі її не усі поділяють, бо перший послідовно виступав за створення мононаціональної Польської держави, депортацію євреїв, насильницьке ополячення німців, українців, білорусів, литовців, а другий, як прихильник концепції прометеїзму, передбачав поділ України між Росією і Польщею та інкорпорацію захоплених територій до складу Польської держави.

Можна також погодитися із запропонованими хронологічними межами роботи, оскільки вони становлять чітко окреслений період. Зрештою такі хронологічні рамки (1995-2005 рр.) є цілком логічними, оскільки у період президентства А. Квасневського Польща досягнула небувалих зовнішньополітичних успіхів.

Структура дисертаційної роботи виглядає продуманою і в її основу покладено проблемно-хронологічний принцип. Вона дозволила авторці окреслити головні напрями дослідження, простежити логіку польської влади, щодо реалізація пріоритетних напрямів зовнішньої політики.

Зміст дисертаційної роботи, зокрема її історіографічна частина засвідчують про глибоку обізнаність дисертантки зі станом наукової

розробки проблеми. Дуже вдалим, з нашої точки зору, вважаємо поділ історіографії проблеми за країнознавчим та проблемно-тематичним підходами. Н.М. Буглай опрацювала та переосмислила дослідження українських, польських й інших зарубіжних (російських, білоруських, литовських, американських та ін.) науковців. У кожній із зазначених груп дослідниця проаналізувала: загальнонаукові праці, головним предметом дослідження яких стали глобальні трансформації на межі ХХ – ХХІ століть; роботи, в яких висвітлюються особливості та проблеми взаємовідносин Республіки Польща з НАТО, ЄС та окремими державами; видання, присвячені регіональному та транскордонному аспектам зовнішньої політики Польщі. Загалом список використаних джерел та літератури складає понад 800 позицій, серед яких найменування українською, польською, російською та англійською мовами (Розділ 1.2). Попри те, хотів би зауважити, що з поля зору здобувачки випали матеріали конференцій під загальною назвою «Україна, Польща, Німеччина в Європі», які були організовані Львівським національним університетом імені Івана Франка, Ягеллонським університетом, Жешувським університетом, Інститутом Європи у Бохольті, Інститутом українознавства імені І. Крип'якевича НАН України та Міжнародним фондом «Відродження». Також Н.М. Буглай чомусь називає давньоримського політика Цицерона істориком, але він швидше філософ і літератор (с.38).

Дисертаційне дослідження відзначається солідною джерельною базою. Варто звернути увагу на широке залучення дослідницею раніше не опублікованих архівних матеріалів. Загалом у роботі використані документи Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Центрального державного архіву громадських об'єднань України, Архіву Верховної Ради України, а також Галузевого державного архіву Міністерства закордонних справ України. Вони представлені матеріалами, що стосуються офіційних органів влади, які власне і визначали формування та реалізацію зовнішньої політики Польщі, а також доповіді, заяви, інтерв'ю

офіційних осіб, спогади. До цього варто додати, що Н. М. Буглай здійснила вичерпно фаховий аналіз джерел і характеризувала їх не за місцем зберігання, як це зрештою робить більшість здобувачів, а за видами, тобто із усього документального масиву виокремила законодавчі акти, діловодну документацію, приватні акти, статистичні джерела, документи особистого походження тощо (с.85-106).

Виходячи з поставленої мети, дослідницею було реалізовано такі наукові завдання, як: розкрито теоретико-методологічні засади історіографії проблеми; виявлено, систематизовано, класифіковано джерельну базу дослідження, визначено ступінь її наукової розробки; означено основні напрями історіографії зовнішньої політики РП, охарактеризовано її зміст та тенденції розвитку; виявлено основні принципи формування та реалізації пріоритетів зовнішньополітичної стратегії Польщі; з'ясовано наукові інтерпретації сучасної польської зовнішньої політики, визначено внесок представників різних гуманітарних наук у вивчення проблеми, визначено об'єктивність їх досліджень.

Варто наголосити, що другий розділ роботи, де йдеться про концептуальне та інституційно-правове підґрунтя зовнішньої політики Республіки Польща написаний на високому науковому рівні із залученням значної кількості джерел та літератури. Він містить аналіз концептуальних засад, інституційного та нормативно-правового забезпечення зовнішньої політики. Тут привертає увагу розгорнута характеристика інституційного забезпечення міждержавної взаємодії Польщі (параграф 2.2.). За обґрунтованим висновком дослідниці, «зовнішньополітичні успіхи, досягнуті офіційною Варшавою упродовж аналізованих 1995-2005 рр., значною мірою стали можливими завдяки злагодженій роботі вищих та на рівні регіонів органів державної влади, закордонних дипломатичних представництв, місій при міжнародних організаціях, а також зусиллями публічної дипломатії, представленої офіційними і неофіційними представниками Польщі та покликаної формувати позитивний імідж держави за кордоном, бажаним

чином вплинути на органи влади держав світового співтовариства, керівництво міжнародних організацій» (с.146). Варто наголосити, що третій параграф розглядуваного розділу містить доволі різноманітну інформацію щодо оформлення нормативно-правового та інституційного забезпечення співробітництва Польщі з НАТО та ЄС. Слушно наголошується на ролі президента А. Квасневського у прискоренні інтеграції країни у європейські та євроатлантичні структури. На основі викладеного матеріалу дисертантка дійшла переконання, що сукупність прийнятих нормативно-правових актів та діяльність створених політико-владних інститутів допомогли Польщі в найкоротші строки та на максимально вигідних умовах успішно досягти поставленої мети (параграф 2.3). Попри те, варто зауважити, що другий і третій параграфи цього розділу дещо перегукуються. Також нам незрозуміло поняття «неетнічний поляк» (с.144), яким послуговується дослідниця, перераховуючи найбільші польські діаспорні осередки, бо етнографічній науці відомі поняття «етнічний», «одноетнічний» і «поліетнічний».

Аналізуючи «Західний вектор зовнішньої політики Польщі» Н.М. Буглай розкриває основні етапи реалізації республікою основних завдань зі вступу до НАТО та ЄС. Доволі всесторонній характеристиці тут піддано розвиток польсько-американських відносин впродовж 1995-2005 рр. (параграф 3.3). Однак, з огляду на головну гіпотезу дослідження та логіку представленого в роботі матеріалу, доволі суперечливим виглядає твердження дисертантки про те, що Польська держава, незважаючи на статус «троянського коня» США серед країн Західної Європи, не зуміла досягти рівноправного партнерства з цією країною (с.231). Дискусійним також виглядає положення про спільність поляків та американців у питаннях віри та моральності (с.222). На предмет моральності можна погодитися, але що стосується віри, то напевне, ні, бо Польща – католицька держава, а США – переважно протестантська. Нам також видається, що аналізуючи взаємини між Польщею та ЄС (параграф 3.2) більше уваги необхідно було приділити ставленню різних прошарків польського суспільства щодо вступу до унії.

Розглядаючи «Формування та реалізація Польщею східного напрямку зовнішньої політики» дисертантка розкриває взаємини РП у східноєвропейському контексті. Не оминула вона увагою і вплив історичної пам'яті на розвиток міждержавних відносин, а також роль Польщі й особисто президента А. Квасневського у мирному врегулюванні подій Помаранчевої революції наприкінці 2004 – початку 2005 рр. в Україні. Зроблено цілком обґрунтований висновок про те, що завдяки Помаранчевій революції наша держава отримала додатковий шанс для розвитку добросусідських відносин з Польщею та активізації співробітництва з Європейським Союзом, який, проте, не вдалося реалізувати, що, у свою чергу, зумовило зростання скептицизму щодо України в Польщі та країнах Євросоюзу. Що стосується «Субрегіонального виміру зовнішньої політики Польщі», то тут наголошено на її ролі у діяльності Вишеграду, єврорегіональному й транскордонному співробітництві (параграф 5.1). Також побіжно охарактеризовано роль єврорегіонів у зовнішній політиці Польської держави. На переконання дослідниці, найменш розвиненим на сьогодні залишається Карпатський єврорегіон, створений за участю в тому числі й нашої держави. Причини подібного становища вона вбачає в нежиттєздатності Карпатського єврорегіону, спричиненої домінуванням політичних цілей над економічними під час його заснування, неефективній координації та громіздкій організаційній структурі (параграф 5.3).

В цілому позитивно оцінюючи дослідження Н.М. Буглай, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та уточнення.

З нашої точки зору, ґрунтовнішого висвітлення потребує проблематика діяльності Польщі у рамках неформального міжнародного об'єднання «Веймарський трикутник» загалом, а також становлення й розвитку найважливіших аспектів білатеральних відносин Республіки Польща з ФРН та Французькою Республікою в досліджуваний період, зокрема. Крім того, на нашу думку, доцільно було б подати більше інформації про міждержавну співпрацю Республіки Польща з державами, що входять до складу

«Вишеградської четвірки», а також проаналізувати взаємодію цього угруповання з Україною.

Також, інформаційно насичені статистичні матеріали торговельно-економічного співробітництва РП із Україною, Білоруссю та Литвою (розділ 4), які також були залучені Буглай Н.М. при підготовці дисертації, мають підстави бути оформлені таблицями у додатках. При цьому дисертантка не просто копіює дані, а встановлює розбіжності між кількісними показниками, аналізує, порівнює, робить узагальнення й висновки.

Роботу завершують висновки, які цілком відповідають її завданням, є аргументованими, логічними і кваліфіковано відображають узагальнені результати проведеної роботи. Втім, висновки після окремих розділів і підрозділів роботи бажано розширити і поглибити. Потрібно також зазначити, що висновки набули б значно більшої наукової вартості, якби авторка висловила конкретні рекомендації стосовно подальшої розробки досліджуваної нею проблеми.

Висловлені зауваження та побажання аж ніяк не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження Н.М. Буглай і не мають концептуального характеру. Дисертація є самостійним, завершеним авторським дослідженням, результати якого мають як теоретичне, так і практичне значення.

Основні положення та висновки дисертації знайшли відображення в опублікованих дисертанткою наукових монографіях, статтях, а також виступах на багатьох наукових конференціях, у тому числі міжнародних. Зміст автореферату докторської дисертації відповідає змісту наукового дослідження.

Загалом, можна констатувати, що дисертація Буглай Наталії Михайлівни «Формування зовнішньополітичної стратегії та реалізація пріоритетних напрямів зовнішньої політики Республіки Польща (1995-2005 рр.)» виконана на високому науковому та професійному рівні, є цілком оригінальною науковою працею, яка має теоретичне та науково-практичне

значення, вирізняється новизною отриманих результатів та відповідає вимогам постанови Кабінету міністрів України про «Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» від 24 липня 2013 р. № 567 зі змінами, зотвердженими постановами Кабінету міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 р. і № 1159 від 30 грудня 2015 р., а її авторка заслуговує на присвоєння їй наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.02 – Всесвітня історія.

Завідувач
кафедри нової та новітньої історії
зарубіжних країн
Львівського національного університету

імені Івана Франка
доктор історичних наук, професор

 С.П.Качараба

Підпис завідувача кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн,
доктора історичних наук, професора С.П.Качараби стверджую:

Вчений секретар Львівського національного університету
імені Івана Франка, доцент

О.С. Грабовецька

